

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

Макаренко Володимир Іванович

УДК 378.22.015.31:616-051:[502/504](043.3)

**ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ
ЛІКАРІВ У ПРОЦЕСІ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук

Кропивницький – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України

Гриньова Марина Вікторівна,

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, декан природничого факультету.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор

Кушнір Василь Андрійович,

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, завідувач кафедри математики;

кандидат педагогічних наук

Корягіна Наталія Віталіївна,

Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського, проректор з науково-методичної роботи.

Захист відбудеться 28 вересня 2017 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 23.053.02 у Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка (зала засідань, 25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1).

Автореферат розісланий 26 серпня 2017 року

Учений секретар спеціалізованої вченої ради

Т.В. Окольніча

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Концепція розвитку вищої медичної освіти України орієнтована на модель підготовки медичних кадрів, яка здатна створити необхідні умови для збереження і відновлення здоров'я населення шляхом надання гарантованого рівня медичних послуг. В основу концепції закладено європейські тенденції та національну стратегію.

В останні десятиріччя система медичної освіти європейських країн орієнтована на підготовку лікарів, які володіють різнобічними навичками і мають широкий світогляд, здатні інтегрувати свою роботу в діяльність усіх працівників сектору охорони здоров'я та інших професійних напрямів, можуть самостійно приймати професійні рішення на підставі оволодіння визначеним колом функцій і завдань.

Розвиток української медичної освіти ґрунтується на впровадженні якісно нової методології організації навчального процесу за європейським зразком, кінцевою метою якого є підготовка висококваліфікованого лікаря, який би відповідав сучасному рівню розвитку медичної науки і вимогам суспільства.

Найважливішим напрямком модернізації системи вищої медичної освіти України є необхідність підвищення якості підготовки медичних кадрів, забезпечення їх професійного розвитку, формування їх фахових компетентностей в умовах вищого медичного навчального закладу відповідно до вимог, цілей і завдань національної освіти як складової європейського освітнього простору.

Професійній освіті приділяється увага багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, праці науковців присвячені проблемам: філософії освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Курило та ін.); безперервної професійної освіти (С. Батишев, А. Беляєва, В. Лозовецька, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, Л. Пуховська, В. Радкевич, О. Щербак та ін.); фундаменталізації, інтеграції і гуманізації професійної освіти (І. Бех, Г. Васянович, С. Гончаренко, Р. Гуревич та ін.); запровадження компетентнісного підходу в професійну освіту (Г. Гамель, К. Прахаланд, Дж. Равен, Д. Річен, В. Савченко, Л. Салганік, В. Хутмахер, В. Ягупов та ін.); управління освітою (О. Аніщенко, Г. Єльнікова, В. Свистун та ін.); інноваційної діяльності педагогів, упровадження сучасних технологій навчання (Л. Карташова, П. Лузан, В. Орлов, О. Пехота, Г. Романова, С. Сисоева та ін.).

Вагомий внесок у розробку питань формування фахових компетентностей фахівців із різною специфікою трудової діяльності зробили А. Воевода, Г. Єльнікова, Л. Кідіна, Д. Костюк, Е. Луговська, М. Михаськова, Я. Нахаєва, В. Свистун, О. Чемерис, Б. Шевель, В. Ягупов та ін.

Професійному навчанню медичних працівників, стосовно специфіки формування емпатійності, професійної, мовної, комунікативної та інформаційно-аналітичної компетентності, присвячені праці О. Юдіної, М. Мруги, М. Мусохранової, М. Тимофієвої, Н. Лобач.

Проблему природничо-наукової підготовки у медичних ВНЗ, зокрема вивчення природничо-наукових дисциплін у процесі підготовки майбутніх

медиків досліджували А. Бекренєв, А. Гладун, Л. Дольнікова, Я. Кміт, В. Копетчук, Н. Стучинська, Т. Темерівська та ін.

Водночас, проблема формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки не була предметом цілісного педагогічного дослідження. Невирішеними залишаються питання, зокрема ті, що пов'язані із забезпеченням ефективності формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки, використанням фахового потенціалу природничо-наукових дисциплін тощо. Ці аспекти зумовлюють необхідність обґрунтування педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки, що й актуалізує проведення спеціального наукового дослідження.

Аналіз наукової літератури із професійної підготовки майбутніх фахівців показав, що проблема формування фахових компетентностей майбутніх лікарів є недостатньо дослідженою. Окрім того, до цього часу не знайшли розв'язання суперечності, що існують:

- між потребою системи охорони здоров'я в досвідчених лікарях та фактичним рівнем сформованості їх фахових компетентностей;
- між можливостями освітнього середовища вищого медичного навчального закладу як засобу ефективного формування фахових компетентностей майбутніх фахівців і нереалізованістю цього потенціалу в природничо-науковій підготовці майбутніх лікарів;
- між зростаючими вимогами до професіоналізму майбутніх лікарів та відсутністю обґрунтування педагогічних умов формування їх фахових компетентностей у процесі природничо-наукової підготовки.

Таким чином, актуальність проблеми, її недостатня науково-теоретична розробленість, а також необхідність подолати указані суперечності зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до тематичного плану Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка як складова теми «Дослідження змістового компонента формування основ педагогічної майстерності майбутнього вчителя» (номер державної реєстрації 0197U000065).

Тема дисертації затверджена вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 3 від 25 вересня 2014 року).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу наукової літератури охарактеризувати сутність і зміст поняття «фахові компетентності майбутніх лікарів», обґрунтувати структуру фахових компетентностей майбутніх лікарів.

2. З'ясувати специфіку процесу природничо-наукової підготовки майбутніх лікарів у медичних ВНЗ.

3. Визначити критерії, показники і рівні сформованості фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки.

4. Обґрунтувати педагогічні умови формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки та експериментально перевірити їх ефективність.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що фахові компетентності майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки можуть бути сформовані завдяки реалізації таких педагогічних умов: розвиток фахового середовища; актуалізація фахового потенціалу природничо-наукової підготовки; спрямованість навчально-пізнавальної та наукової діяльності студентів на формування фахових компетентностей.

Об'єкт дослідження – процес природничо-наукової підготовки майбутніх лікарів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки.

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети і перевірки гіпотези використовувався комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**, адекватних проблемі, зокрема: *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація, систематизація наукової та методичної літератури для з'ясування сутності досліджуваної проблеми і наукового обґрунтування педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів; системний аналіз для визначення структури фахових компетентностей; аналогії, проектування та моделювання для розробки моделі формування фахових компетентностей; логічне узагальнення і прогнозування при формулюванні висновків та рекомендацій); *емпіричні* (педагогічне спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю студентів; експертне оцінювання, тестування студентів викладачами для визначення рівня сформованості фахових компетентностей майбутніх лікарів; анкетування лікарів при визначенні рангів необхідних професійно-важливих якостей; анкетування випускників вищих медичних навчальних закладів для з'ясування поглядів на процес формування у них фахових компетентностей; педагогічний експеримент для перевірки ефективності обґрунтованих педагогічних умов); *статистичні* – кількісний та якісний аналіз даних з використанням методів математичної статистики із подальшою їх якісною інтерпретацією та змістовим узагальненням із метою перевірки відповідності експериментальних даних дослідження й забезпечення вірогідності та встановлення їх статистичної значущості.

Експериментальна база дослідження. Дослідницько-експериментальна робота проводилась на базі Вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія», Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, Одеського національного медичного університету, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Сумського державного університету, Харківської

медичної академії післядипломної освіти, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Загалом у дослідженні на різних його етапах взяли участь 455 студентів і 63 викладачі.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: *вперше* визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування фахових компетентностей майбутніх лікарів (розвиток фахового середовища; актуалізація фахового потенціалу природничо-наукової підготовки; спрямованість навчально-пізнавальної та наукової діяльності студентів на формування фахових компетентностей) та експериментально перевірено їх ефективність; розроблено і обґрунтовано структуру системи фахових компетентностей майбутніх лікарів, яка включає п'ять груп компетентностей (ціннісно-мотиваційні; когнітивні; праксеологічні; особистісно-професійні; суб'єктні); визначено критерії оцінки кожної з них (ціннісно-орієнтаційний і мотиваційно-цільовий; когнітивно-знаннєвий і когнітивно-функціональний; діяльнісно-творчий і операційно-діяльнісний; професійний і особистісний; світоглядний і рефлексивний), показники, які конкретизують кожен з критеріїв (ставлення до обраного фаху; фахові цінності, інтереси, мотиви і потреби; природничо-наукові, загально-професійні, фахові та методичні знання; проектувальні, організаційні, виконавські, технологічні та дослідницькі вміння; креативність; практика фахової діяльності; вміння прислухатись до думки інших; комунікабельність; фахове мислення; фахові здатності; комунікативні, організаторські та дослідницькі здібності; прагнення до самопізнання і саморозвитку; фахова самооцінка, свідомість і самосвідомість; фахова «Я-концепція»; особистісна та комунікативна рефлексія) та чотири рівні (низький (інтуїтивний), середній (репродуктивний), достатній (активний) і високий (творчо-індивідуальний)) сформованості фахових компетентностей майбутніх лікарів; *уточнено* сутнісний зміст поняття «фахові компетентності майбутніх лікарів», під якими розуміємо інтегральну систему компетентностей, які сприяють раціональній реалізації фахового потенціалу майбутніх лікарів; *удосконалено* зміст, форми, методи і засоби природничо-наукової підготовки майбутніх лікарів; *подальшого розвитку набули* теоретичні положення щодо формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки.

Практичне значення дослідження. Для організації процесу природничо-наукової підготовки майбутніх лікарів із метою формування їх фахових компетентностей можуть бути використані: виділений комплекс педагогічних умов; укладені методичні рекомендації для викладачів; опрацьована сукупність форм і методів, що сприяє розвитку мотивів, інтересів, ціннісних орієнтацій майбутніх лікарів; розроблені та адаптовані діагностичні методики для моніторингу фахових компетентностей майбутніх лікарів; виданий посібник «Медична і біологічна фізика» (з грифом Міністерства охорони здоров'я України); розроблені навчально-методичні комплекси природничо-наукових дисциплін.

Матеріали дослідження можуть бути використані під час розробки навчально-методичного забезпечення не тільки природничо-наукових, а й

фахових дисциплін для вдосконалення професійної підготовки майбутніх лікарів у вищій школі.

Апробація та впровадження результатів дисертації. Основні положення дослідження обговорювались на науково-практичних конференціях: *міжнародних* – «Сучасні технології управління навчальним процесом у вищих медичних навчальних закладах» (Полтава, 2014), «Основні напрямки удосконалення підготовки медичних кадрів у сучасних умовах» (Полтава, 2015), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2015), «Інноваційні технології в організації самостійної роботи студентів медичних освітніх закладів» (Полтава, 2017); *всеукраїнських* – «Фізика, технічні науки: стан, досягнення і перспективи» (Полтава, 2008), «Особистісно орієнтоване навчання математики: сьогодення і перспективи» (Полтава, 2013); *університетських* – «Звітна наукова конференція викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету» (Полтавський національний педагогічного університет імені В. Г. Короленка, 2011, 2013, 2016), «Клінічне мислення: шляхи формування та вдосконалення» (Вищий державний навчальний заклад України «Українська медична стоматологічна академія», 2009), «Інноваційні освітні технології у підготовці медичних кадрів» (Вищий державний навчальний заклад України «Українська медична стоматологічна академія», 2010).

Результати дослідження оприлюднено на засіданнях кафедри медичної інформатики, медичної і біологічної фізики Вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія», кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна, вченої ради природничого факультету й методологічних семінарах Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (2012 – 2017 рр.).

Результати дослідження *впроваджено* в навчально-виховний процес Вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія» (довідка № 20-15/4229 від 24.11.2016), Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (довідка № 36 від 07.12.2016), Одеського національного медичного університету (акт впровадження № 42 від 15.12.2016), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 5940/01-55/33 від 12.12.2016), Сумського державного університету (довідка № 3276 від 02.12.2016), Харківської медичної академії післядипломної освіти (довідка № 12-10/2159 від 12.12.2016), Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (довідка № 0501-3259 від 14.12.2016).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у 17 наукових публікаціях автора (з них 11 – у співавторстві), серед яких: 5 статей – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, 7 статей і 4 тез – у матеріалах науково-практичних конференцій (у співавторстві) .

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку

використаних джерел та додатків. Робота містить 4 додатки, 1 таблицю та 6 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 262 сторінки, із них – 186 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; розкрито сутність і загальний стан наукового розроблення проблеми; встановлено суперечності; зазначено зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, гіпотезу, об'єкт, предмет, методи дослідження; висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; представлено інформацію про апробацію та впровадження основних положень дисертації; наведено дані про публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки як педагогічна проблема»** – проаналізовано наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників з питань компетентнісного підходу до освіти у вищих навчальних закладах і запропоновано розглядати компетентність як здатність майбутніх лікарів застосовувати знання, уміння й навички, як продукт освітньо-професійної підготовки майбутнього фахівця, що проявляється в діяльності за фахом. Визначено, що фахові компетентності майбутніх лікарів – це інтегральна система компетентностей, які сприяють раціональній реалізації фахового потенціалу майбутніх лікарів.

Запропоновано структуру фахових компетентностей майбутніх лікарів, представлену на рис. 1, яка включає п'ять груп компетентностей (ціннісно-мотиваційні; когнітивні; праксеологічні; особистісно-професійні; суб'єктні), їхні компоненти та складники цих компонентів.

Найважливішою для майбутніх лікарів у плані опанування фахом та професійної самоактуалізації як суб'єктів фахової діяльності, вважається ціннісно-мотиваційна компетентність, для якої виділено два компоненти: ціннісно-орієнтаційний та мотиваційно-цільовий. Ціннісно-орієнтаційний компонент складається з фахових цінностей і фахових ставлень. Мотиваційно-цільовий компонент ціннісно-мотиваційної компетентності містить три складники: фахові потреби; фахові мотиви; фахові інтереси.

Когнітивна компетентність ґрунтується на інтелектуальній сфері діяльності майбутніх лікарів. Її компонентами є когнітивні знання, вміння та здатності. Когнітивні знання включають чотири складники: природничо-науковий; загально-професійний; фаховий; методичний. Когнітивні вміння та здатності містять також чотири складники: проектувальний; організаційний; виконавський; креативний.

Праксеологічна компетентність представлена системою вмінь та здатностей відповідно до функцій і типових задач фахової діяльності майбутніх лікарів (практика фахової діяльності, вміння прислухатись до думки інших і комунікабельність) та досвідом творчої діяльності за фахом (організаційний, виконавський, технологічний і дослідницький).

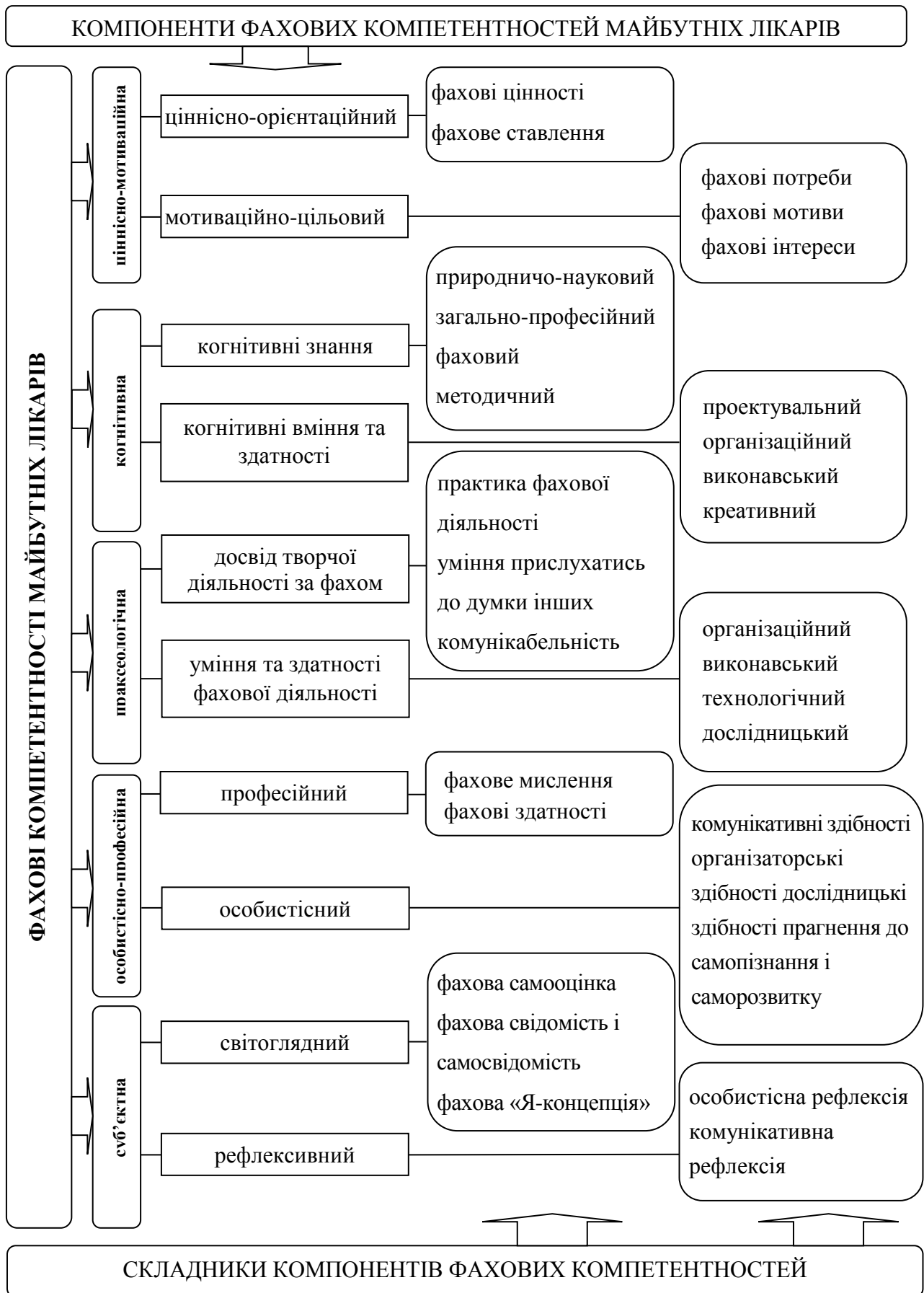

Рис. 1. Структура фахових компетентностей майбутніх лікарів.

Особистісно-професійна компетентність майбутнього лікаря у дослідженні – це інтегральна система, яка включає особистісно важливі якості та професійно важливі властивості майбутніх лікарів, і містить професійний та особистісний компоненти. Професійний компонент, з нашої точки зору, включає фахове мислення (клінічне мислення) та фахові здатності, а особистісний компонент особистісно-професійної компетентності – наступні складники: комунікативні здібності; організаторські здібності; дослідницькі здібності; прагнення до самопізнання і саморозвитку.

Суб'єктна компетентність розглядається нами як здатність майбутнього лікаря усвідомлювати себе суб'єктом фахової діяльності. Вона містить світоглядний і рефлексивний компоненти. Світоглядний компонент включає такі складники: фахову самооцінку; фахову свідомість і самосвідомість; фахову «Я-концепцію». Рефлексивний компонент суб'єктної компетентності майбутнього лікаря розглядається в двох аспектах: особистісна рефлексія; комунікативна рефлексія.

Усі компоненти фахових компетентностей майбутніх лікарів є взаємодоповняльними, проявляються комплексно й системно, їм властива компенсаторна функція при недостатній сформованості певних складників. Але неможливо досягти основної мети фахової діяльності при недостатній сформованості хоча б одного з них.

Виходячи з аналізу науково-педагогічних праць, які розкривають сутність та значення природничо-наукової підготовки, визначено її як цілеспрямований процес і результат формування в майбутніх лікарів системи фундаментальних природничо-наукових знань, умінь, навичок, досвіду пізнавальної та практичної діяльності, ціннісних орієнтацій, мотивації, особистісно-професійних якостей, усвідомлення себе суб'єктом фахової діяльності й суб'єктного ставлення до себе. З'ясовано специфіку процесу природничо-наукової підготовки майбутніх лікарів. На основі цих досліджень можна стверджувати, що: 1) природничо-наукова підготовка забезпечує формування природничо-наукової компетентності майбутніх лікарів; 2) природничо-наукові дисципліни за змістом інтегруються між собою та з фаховими навчальними дисциплінами; 3) виходячи з кінцевих цілей, можна констатувати, що природничо-наукові дисципліни закладають основи для формування фахових компетентностей майбутніх лікарів; 4) у процесі природничо-наукової підготовки застосовуються специфічні форми і методи організації навчального процесу та його методичне забезпечення, які за певних умов можуть сприяти формуванню фахових компетентностей майбутніх лікарів; 5) недоліками при вивченні природничо-наукових дисциплін є недостатній рівень професійної спрямованості і мотивації.

У другому розділі – **«Педагогічні умови формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки»** – теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки. Запропоновано під педагогічними умовами формування фахових

компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки розуміти комплекс можливостей, технологій та засобів організації процесу вивчення природничо-наукових дисциплін, що забезпечують ефективність та результативність формування фахових компетентностей майбутніх лікарів.

В роботі теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки: розвиток фахового середовища; актуалізація фахового потенціалу природничо-наукової підготовки; спрямованість навчально-пізнавальної та наукової діяльності студентів на формування фахових компетентностей.

Процес розвитку фахового середовища кафедр природничо-наукового циклу – це організований, цілеспрямований процес побудови середовища для розв'язання завдань формування фахових компетентностей майбутніх лікарів.

Фахове середовище на кафедрах природничо-наукового циклу медичних ВНЗ розглядається як своєрідна педагогічна система, яка поєднує студентів, викладачів, наукові школи, технології, обладнання лабораторій тощо. Воно поєднує навчальну, виховну, методичну, позанавчальну (позааудиторну) роботи, які базуються на принципах гуманістичної спрямованості навчання, усвідомленої перспективи, науковості, інтеграції навчання, інтерактивності, ініціативності, саморегуляційності та індивідуалізації навчання. Визначальними факторами є особливості кадрового забезпечення (вимоги до професорсько-викладацького складу; науково-педагогічні підходи до організації колективу) та рівень матеріально-технічного забезпечення кафедр.

З метою впровадження в природничо-наукову підготовку другої педагогічної умови формування фахових компетентностей майбутніх лікарів, запропоновано вивчати природничо-наукові дисциплін на основі актуалізації їх фахового потенціалу, завдяки створенню навчально-методичного забезпечення, основу якого становлять навчально-методичні комплекси. Процес створення навчально-методичних комплексів з природничо-наукових дисциплін, зокрема електронних, є спільною творчою діяльністю студентів та викладачів і орієнтований на формування фахових компетентностей майбутніх лікарів. Електронні навчально-методичні комплекси природничо-наукових дисциплін є складовою фахового середовища та сполучною ланкою між ним і майбутніми лікарями. Завдяки цим комплексам здійснюється управління та контроль навчально-пізнавальною діяльністю студентів, а також враховується специфіка фахової діяльності майбутніх лікарів.

Зазначено, що забезпечення взаємозв'язку фахової і природничо-наукової підготовки потребує кардинального системного переструктурування методів і засобів навчання, включення в педагогічну систему нових освітніх технологій. Такий підхід вимагає розробки на міждисциплінарній основі комплексу лабораторно-практичних робіт, системи дидактичних завдань, підручників, посібників тощо. Поставлена задача може бути вирішена шляхом створення методики викладання природничо-наукових дисциплін на основі їх взаємозв'язку з фаховими дисциплінами, комплексних робіт для самостійного опрацювання на міждисциплінарній основі, а також організації різних видів позааудиторної роботи направленої на дослідження проблем діагностичного,

терапевтичного та профілактичного характеру. Все це актуалізує фаховий потенціал природничо-наукової підготовки.

Викладач впливає на особистість студента як на майбутнього суб'єкта фахової діяльності. Як викладач він передає знання студентам, стимулює їхню активність, формує навички і вміння, як вихователь – здійснює всебічний розвиток студентів, розвиває їхні професійні якості, як учений – здійснює наукові пошуки у галузі дисципліни, яку викладає, залучаючи до науково-дослідної роботи студентів, як менеджер – організовує аудиторні заняття, стимулює й контролює самостійну роботу студентів, як експерт і консультант – допомагає студентам орієнтуватися у світі наукової інформації. Таким чином, реалізується третя педагогічна умова, стосовно спрямованості навчально-пізнавальної і наукової діяльності студентів на формування фахових компетентностей.

На основі аналізу науково-педагогічної літератури обґрунтовано основні критерії, конкретизовано показники та рівні сформованості фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки у медичних ВНЗ.

Відповідно до компонентів ціннісно-мотиваційної компетентності нами визначено ціннісно-орієнтаційний та мотиваційно-цільовий критерії. Ціннісно-орієнтаційний критерій дозволяє визначити рівень сформованості фахових цінностей, позитивного ставлення до професії. Мотиваційно-цільовий – визначає сформованість у майбутнього лікаря системи мотивацій.

Критеріями сформованості когнітивної компетентності, з нашої точки зору, є: когнітивно-знаннєвий і когнітивно-функціональний. Когнітивно-знаннєвий критерій відображає рівень засвоєння майбутніми лікарями теоретичних знань з конкретних дисципліни природничо-наукової, загально-професійної або фахової підготовки а також методичних знань, необхідних для ефективного виконання професійної діяльності. Когнітивно-функціональний критерій характеризує володіння проектувальними, організаційними і виконавськими вміннями, а також сформованість креативного мислення майбутніх фахівців.

Для визначення рівня сформованості праксеологічної компетентності ми виділили два критерії: діяльнісно-творчий і операційно-діяльнісний. Ці критерії характеризуються дієвістю знань, тобто здатністю використовувати теоретичні знання при вирішенні фахових завдань. Діяльнісно-творчий критерій представлений досвідом творчої діяльності за фахом. Операційно-діяльнісний критерій визначає ступінь володіння фаховими вміннями та навичками, необхідними у професійній діяльності лікаря.

Відповідно до компонентів особистісно-професійної компетентності нами визначено професійний та особистісний критерії. Професійний критерій характеризує професійно важливі властивості майбутнього лікаря – наявність професійного мислення та здатність до самоосвіти. Особистісний критерій визначає особистісно важливі якості, які набувають свого розвитку в процесі природничо-наукової підготовки.

Сформованість суб'єктної компетентності, з нашої точки зору, оцінюється світоглядним і рефлексивним критеріями. Світоглядний критерій характеризує фахову самооцінку, фахову свідомість і самосвідомість, фахову «Я-концепцію». Рефлексивний критерій використовується нами для дослідження рівня самооцінювання власних професійних якостей та професійної поведінки, а також оцінювання колег, тобто характеризує володіння особистісною та комунікативною рефлексією.

Критерії конкретизуються наступними показниками: фахове ставлення; фахові цінності, інтереси, мотиви і потреби; природничо-наукові, загально-професійні, фахові та методичні знання; проектувальні, організаційні, виконавські, технологічні та дослідницькі вміння; креативність; практика фахової діяльності; вміння прислухатись до думки інших; комунікабельність; фахове мислення; фахові здатності; комунікативні, організаторські та дослідницькі здібності; прагнення до самопізнання і саморозвитку; фахова самооцінка, свідомість і самосвідомість; фахова «Я-концепція»; особистісна та комунікативна рефлексія.

Діагностика основних показників і їх порівняння дозволили виявити чотири рівні сформованості фахових компетентностей майбутніх лікарів: низький (інтуїтивний), середній (репродуктивний), достатній (активний) і високий (творчо-індивідуальний).

Обґрунтовані критерії, показники і рівні дозволяють обґрунтувати комплекс педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів, визначити стан їх сформованості на різних етапах експерименту та забезпечити можливість здійснення моніторингу з даної проблеми в перспективі.

У третьому розділі – **«Експериментальне дослідження педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки»** – описано експериментальне дослідження ефективності впровадження в навчально-виховний процес медичних ВНЗ обґрунтованих педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки, описано результати констатувального та формуального етапів експерименту, здійснено кількісний і якісний аналіз та статистичну обробку експериментальних даних; сформульовано висновки про ефективність педагогічних умов.

Експериментальне дослідження педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки здійснювалося протягом 2012–2017 рр. у три етапи.

На підготовчому етапі (2012–2013 рр.) – проаналізовано стан дослідженості вітчизняними і зарубіжними ученими проблеми; окреслено основні поняття щодо неї; сформульовано мету, завдання і гіпотезу дослідження; визначено його об'єкт і предмет; розроблено і обґрунтовано структуру системи фахових компетентностей; з'ясовано специфіку природничо-наукової підготовки майбутніх лікарів у медичних ВНЗ; визначено і теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки;

визначено і обґрунтовано критерії, показники і рівні сформованості фахових компетентностей та підібрано діагностичний інструментарій для їх виявлення; проведено констатувальний експеримент; встановлено кількісний і якісний склад його учасників.

Основний етап (2014–2016 рр.) включав формувальний експеримент, у ході якого, здійснювалася дослідно-експериментальна перевірка гіпотези, практично впроваджувалися й уточнювалися педагогічні умови, корегувалася методика дослідження, формувалися попередні висновки і рекомендації, які впроваджувалися в навчально-виховний процес медичних ВНЗ.

Завершальний етап дослідження (2016–2017 рр.) включав: моніторинг рівнів сформованості фахових компетентностей в експериментальних і контрольних групах; опис, аналіз, систематизацію й узагальнення результатів дослідження; математичну та статистичну обробку даних; впровадження теоретичних та практичних результатів у навчальний процес медичних ВНЗ; оформлення результатів наукового пошуку та визначення перспективи подальших досліджень.

Експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки було здійснено на базі ВНЗ п'ятих областей України: Київській (Національний медичний університет імені О. О. Богомольця); Одеській (Одеський національний медичний університет); Полтавській (Вищий державний навчальний заклад України «Українська медична стоматологічна академія»); Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка); Сумській (Сумський державний університет); Харківській (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна; Харківська медична академія післядипломної освіти). У педагогічному експерименті взяли участь 455 студентів і 63 викладачі.

Дослідження рівнів сформованості фахових компетентностей майбутніх лікарів на етапі констатувального експерименту показало приблизно однакові результати в експериментальній і контрольній групах.

Формувальний експеримент передбачав упровадження в процес природничо-наукової підготовки майбутніх лікарів педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів при вивченні природничо-наукових дисциплін в експериментальній групі. Він забезпечив позитивну динаміку за всіма критеріями в експериментальній групі на фоні хаотичної в контрольній. Результати формувального експерименту представлено в таблиці 1.

Аналіз дослідження рівнів сформованості фахових компетентностей майбутніх лікарів після проведення формувального експерименту дав можливість зробити наступні висновки.

Високий рівень сформованості ціннісно-мотиваційної компетентності в експериментальній групі зріс на 3,7%, у контрольній групі – зменшився на 0,4%, достатній рівень в експериментальній групі зріс на 15,95%, у контрольній групі – лише на 2,65%, середній рівень в експериментальній групі зменшився на 5,8%, у контрольній групі – збільшився на 1,05%, низький рівень в

експериментальній групі знизився на 12,85%, а в контрольній групі – знизився лише на 3,3%.

Таблиця 1.

Результати формувального експерименту

Фахові компетентності	Рівень сформованості	Кількість респондентів до початку експерименту в %		Кількість респондентів після експерименту в %	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Ціннісно-мотиваційна компетентність	високий	8,05	9,15	11,75	8,75
	достатній	29,2	28,3	45,15	30,95
	середній	45,25	45,1	39,45	46,15
	низький	17,5	17,45	4,65	14,15
Когнітивна компетентність	високий	4,75	5,0	12,45	5,1
	достатній	39,9	41,35	54,5	43,65
	середній	48,5	47,25	31,1	45,1
	низький	6,85	6,4	2,95	6,15
Праксеологічна компетентність	високий	4,2	4,65	12,55	4,55
	достатній	44,45	45,25	54,55	48,3
	середній	43,4	39,9	28,65	37,65
	низький	9,95	9,75	3,75	9,5
Особистісно-професійна компетентність	високий	6,15	6,25	13,75	6,7
	достатній	33,35	33,3	49,5	36,65
	середній	47,25	46,45	28,9	43,7
	низький	13,25	14	7,85	12,95
Суб'єктна компетентність	високий	5,8	5,75	13,7	5,6
	достатній	44,75	46,15	56,65	48,3
	середній	42,8	40,55	24,7	39,35
	низький	6,65	7,55	4,95	6,75

Щодо когнітивної компетентності – високий рівень її сформованості в експериментальній групі зріс на 7,7%, у контрольній групі – лише на 0,1%, достатній рівень в експериментальній групі зріс на 14,6%, у контрольній групі – лише на 2,3%, середній рівень в експериментальній групі зменшився на 17,4%, у контрольній групі – лише на 2,15%, низький рівень в експериментальній групі знизився на 3,9%, а в контрольній групі – лише на 0,25%.

Високий рівень сформованості праксеологічної компетентності в експериментальній групі зріс на 8,35%, у контрольній групі – зменшився на 0,1%, достатній рівень в експериментальній групі зріс на 10,1%, у контрольній групі – лише на 3,05%, середній рівень в експериментальній групі зменшився на 14,75%, у контрольній групі – лише на 2,25%, низький рівень в експериментальній групі знизився на 6,2%, а в контрольній групі – лише на 0,25%.

У результаті проведеного експерименту виявлено, що високий рівень сформованості особистісно-професійної компетентності в експериментальній групі зріс на 7,6%, у контрольній групі – лише на 0,45%, достатній рівень в експериментальній групі зріс на 16,15%, у контрольній групі – лише на 3,35%, середній рівень в експериментальній групі зменшився на 18,35%, у контрольній групі – лише на 2,75%, низький рівень в експериментальній групі знизився на 5,4%, а в контрольній групі – лише на 1,05%.

Що стосується суб'єктної компетентності, як показує аналіз, високий рівень її сформованості в експериментальній групі зріс на 7,9%, у контрольній групі – зменшився на 0,15%, достатній рівень в експериментальній групі зріс на 11,9%, у контрольній групі – лише на 2,15%, середній рівень в експериментальній групі зменшився на 18,1%, у контрольній групі – лише на 1,2%, низький рівень в експериментальній групі знизився на 1,7%, а в контрольній групі – лише на 0,8%.

У дисертації динаміку сформованості фахових компетентностей за рівнями на основі результатів вхідного та вихідного діагностування експериментальної та контрольної груп показано у вигляді діаграм.

Отримані статистично значущі результати експерименту, дають можливість зробити висновок, що позитивні зрушення в структурних компонентах фахових компетентностей майбутніх лікарів обумовлені впровадженням експериментальних педагогічних умов у процес природничо-наукової підготовки. Таким чином, емпіричне дослідження підтвердило доцільність впровадження в процес природничо-наукової підготовки виокремлених педагогічних умов з метою формування фахових компетентностей майбутніх лікарів.

Для доведення статистичної значущості кількісних змін, які відбулися внаслідок формувального етапу експерименту стосовно зростання високого і достатнього рівня сформованості фахових компетентностей у студентів експериментальної групи, використано критерій згоди χ^2 .

Важливим підсумком експериментального дослідження є підтвердження нашої гіпотези про те, що запроваджені в процес природничо-наукової підготовки теоретично обґрунтовані нами педагогічні умови, ефективно впливають на формування фахових компетентностей майбутніх лікарів.

ВИСНОВКИ

Результати здійсненого дослідження засвідчили досягнення мети, розв'язання поставлених завдань, і дали можливість дійти таких висновків:

1. Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних науковців з питань компетентнісного підходу до освіти у ВНЗ дав можливість охарактеризувати сутність і зміст поняття фахові компетентності майбутніх лікарів.

Запропоновано розглядати компетентність як здатність майбутніх лікарів застосовувати знання, уміння й навички, як продукт освітньо-професійної підготовки майбутнього фахівця, що проявляється в діяльності за фахом. Визначено, що фахові компетентності майбутніх лікарів – це інтегральна система компетентностей, які сприяють раціональній реалізації фахового потенціалу майбутніх лікарів.

Обґрунтовано структуру системи фахових компетентностей майбутніх лікарів, яка включає п'ять груп компетентностей: ціннісно-мотиваційні; когнітивні; праксеологічні; особистісно-професійні; суб'єктні.

2. З'ясовано специфіку процесу природничо-наукової підготовки майбутніх лікарів у медичних ВНЗ.

На основі цих досліджень можна стверджувати, що: природничо-наукова підготовка забезпечує формування природничо-наукової компетентності майбутніх лікарів; природничо-наукові дисципліни за змістом інтегруються між собою та з фаховими навчальними дисциплінами; виходячи з кінцевих цілей, можна констатувати, що природничо-наукові дисципліни закладають основи для формування фахових компетентностей майбутніх лікарів; у процесі природничо-наукової підготовки застосовуються специфічні форми і методи організації навчального процесу та його методичне забезпечення, які за певних умов можуть сприяти формуванню фахових компетентностей майбутніх лікарів; недоліками при вивченні природничо-наукових дисциплін є недостатній рівень професійної спрямованості і мотивації.

Зважаючи на ряд проблем і недоліків природничо-наукової підготовки у медичних ВНЗ важливим завданням педагогічної теорії та практики є пошук шляхів удосконалення природничо-наукової підготовки з метою формування фахових компетентностей майбутніх лікарів, що й становить перспективу подальших наукових розвідок.

3. На основі теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури, визначено і теоретично обґрунтовано основні критерії, конкретизовано показники та рівні сформованості фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки у медичних ВНЗ. Обґрунтовані критерії, показники та рівні дозволяють обґрунтувати комплекс педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів, визначити стан їх сформованості на етапах констатувального та формувального експериментів, забезпечити можливість здійснення моніторингу з даної проблеми, що є перспективою подальших пошуків у цьому напрямку.

4. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки: розвиток фахового середовища; актуалізація фахового потенціалу природничо-наукової підготовки; спрямованість навчально-пізнавальної та наукової діяльності студентів на формування фахових компетентностей.

Експериментальна перевірка педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки здійснена на базі ВНЗ п'ятьох областей України довела їх ефективність.

Отримані статистично значущі результати експерименту, дають можливість зробити висновок, що позитивні зрушення в структурних компонентах фахових компетентностей майбутніх лікарів обумовлені впровадженням експериментальних педагогічних умов у процес природничо-наукової підготовки.

Таким чином, емпіричне дослідження підтвердило доцільність впровадження у процес природничо-наукової підготовки виокремлених педагогічних умов з метою формування фахових компетентностей майбутніх лікарів.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку

передбачають: розробку навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх лікарів на основі компетентнісного підходу; удосконалення змісту та якості підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, а також розробку освітньо-кваліфікаційних характеристик майбутніх лікарів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Макаренко В. І. Структура системи фахових компетентностей майбутніх лікарів / В. І. Макаренко // Імідж сучасного педагога. – Полтава, 2016. – №7 (166) – С. 37–40.
2. Макаренко В. І. Критерії сформованості фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки / В. І. Макаренко // Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2016. – Вип. 18. – С. 188–194.
3. Макаренко В. Самостійна робота як засіб формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки / Володимир Макаренко // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць / За заг. ред. проф. В. І. Сипченка – Харків : ТОВ Вид-во НТМТ, 2016. – №6 (80). – С. 50–59.
4. Макаренко В. І. Специфіка організації процесу природничо-наукової підготовки майбутніх лікарів / В. І. Макаренко // Імідж сучасного педагога. – Полтава, 2017. – №1 (170) – С. 29–32.
5. Макаренко В. І. Характеристика педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки / В. І. Макаренко // Наукові записки / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов. В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Випуск 156. – Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – С. 152–157.

Стаття у зарубіжному науковому виданні:

6. Макаренко В. І. Результати експериментального дослідження педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів в процесі природничо-наукової підготовки / В. І. Макаренко // Sciences of Europe – Praha, 2016. – № 9 (9). – Vol. 3. – С. 60–66.

Статті і тези у матеріалах науково-практичних конференцій:

7. Макаренко В. Введення елементів біофізики через систему проблемних ситуацій / В. Макаренко, К. Макаренко. Н. Піддубна // Фізика, технічні науки: стан, досягнення і перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Полтава, 30–31 жовт. 2008 р.) / М-во освіти і науки України, ПДПУ ім. В. Г. Короленка; ред. кол.: проф. О. П. Руденко (голова) та ін. – Полтава: ФОП Рибалка Д. Л., 2008. – С. 105–107.
8. Макаренко В. І. Деякі аспекти формування клінічного мислення майбутніх лікарів у процесі вивчення біофізики / В. І. Макаренко, К. С. Макаренко // Клінічне мислення: шляхи формування та вдосконалення : матеріали навч.-

- метод. конф. Ч. II. / МОЗ України, ВДНЗУ «УМСА»; ред. кол.: проф. В. М. Ждан (голова) та ін. – Полтава : РВВ УМСА, 2009. – С. 13–15.
9. Макаренко В. І. Застосування інтерактивних методів навчання на заняттях із біофізики / В. І. Макаренко, К. С. Макаренко // Інноваційні освітні технології навчання у підготовці медичних кадрів : матеріали навч.-метод. конф. Ч. II. / МОЗ України, ВДНЗУ «УМСА»; ред. кол.: проф. В. М. Ждан (голова) та ін. / ВДНЗУ «УМСА». – Полтава: РВВ УМСА, 2010. – С.14–16.
 10. Доценко В. Лекція як елемент модульно-рейтингової технології навчання у вищій школі / В. Доценко, К. Макаренко, В. Макаренко // Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету / ПНПУ ім. В. Г. Короленка; ред. кол.: Ю. Д. Москаленко (голов. ред.) та ін. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2011. – С. 171–172.
 11. Макаренко К. С. Формування науково-дослідницьких умінь учнів і студентів із фізики / К. С. Макаренко, В. І. Макаренко, Т. М. Терещенко // Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету / ПНПУ ім. В. Г. Короленка; ред. кол.: Ю. Д. Москаленко (голов. ред.) та ін. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2013. – С. 204–206.
 12. Макаренко К. С. Методи наукового пізнання у системі особистісно орієнтованого навчання математики / К. С. Макаренко, В. І. Макаренко, О. В. Макаренко // Особистісно орієнтоване навчання математики: сьогодення і перспективи : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., 29–31 жовт. 2013 р., Полтава / М-во освіти і науки України, НАПН України [та ін.]; ред. кол.: М. І. Бурда, В. Г. Бевз, О. О. Ємець та ін. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2013. – С. 201–203.
 13. Макаренко В. І. Управління навчальним процесом студентів вищих медичних навчальних закладів шляхом розв'язування якісних задач при вивченні біофізики / В. І. Макаренко, О. В. Макаренко, К. С. Макаренко // Сучасні технології управління навчальним процесом у вищих медичних навчальних закладах : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю / МОЗ України, ВДНЗУ «УМСА»; ред. кол.: проф. В. М. Ждан (голов. ред.) та ін. – Полтава : РВВ ВДНЗУ «УМСА», 2014. – С. 138–140.
 14. Макаренко В. І. Формування фахових компетенцій у студентів вищих медичних навчальних закладів. / В. І. Макаренко, О. В. Макаренко, К. С. Макаренко // Основні напрямки удосконалення підготовки медичних кадрів у сучасних умовах : матеріали Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю, 26 березня 2015 р., Полтава / МОЗ України, ВДНЗУ «УМСА»; ред. кол.: проф. В. М. Ждан (голов. ред.) та ін. – Полтава : РВВ ВДНЗУ «УМСА», 2015. – С. 156–158.
 15. Макаренко В. І. Творчість як елемент компетентності майбутнього лікаря. / В. І. Макаренко, О. В. Макаренко, К. С. Макаренко // Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 березня 2015 р., Суми. Т. 2 / М-во освіти і науки України, СумДПУ імені А. С. Макаренка [та ін.]; ред. кол.:

- А. А. Сбруєва, С. Б. Кузікова, О. І. Огієнко та ін. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – С. 119–121.
16. Макаренко К. С. Встановлення меж застосування елементів фізичних знань як елемент формування предметної компетентності на заняттях із медичної і біологічної фізики / К. С. Макаренко, В. І. Макаренко, О. В. Макаренко // Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету / ПНПУ імені В. Г. Короленка; ред. кол.: Ю. Д. Москаленко (голов. ред.) та ін. – Полтава, Астроя, 2016. – С. 142–144.
17. Макаренко В. І. Особливості організації самостійної роботи майбутніх лікарів при вивченні медичної та біологічної фізики / В. І. Макаренко, О. В. Макаренко // Інноваційні технології в організації самостійної роботи студентів медичних освітніх закладів : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, 23 березня 2017 р., Полтава / МОЗ України, ВДНЗУ «УМСА»; ред. кол.: проф. В. М. Ждан (голов. ред.) та ін. – Полтава, 2017. – С. 94–95.

АНОТАЦІЇ

Макаренко В.І. Формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Кропивницький, 2017.

В дослідженні уточнено сутнісний зміст поняття «фахова компетентність майбутніх лікарів». Розроблено та теоретично обґрунтовано структуру фахових компетентностей майбутніх лікарів, яка включає п'ять груп компетентностей (ціннісно-мотиваційні; когнітивні; праксеологічні; особистісно-професійні; суб'єктні).

З'ясовано специфіку процесу природничо-наукової підготовки майбутніх лікарів у медичних ВНЗ. Встановлено шляхи удосконалення її змісту, форм, методів і засобів.

Визначено критерії, показники і рівні сформованості фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки.

Визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки (розвиток фахового середовища; актуалізація фахового потенціалу природничо-наукової підготовки; спрямованість навчально-пізнавальної та наукової діяльності студентів на формування фахових компетентностей).

Експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки.

Ключові слова: майбутній лікар, фахові компетентності, природничо-наукова підготовка, педагогічні умови, фахове середовище.

Макаренко В.И. Формирование профессиональных компетентностей будущих врачей в процессе естественнонаучной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Центральноукраинский государственный педагогический университет имени Владимира Винниченко. – Кропивницкий, 2017.

В диссертации исследована проблема формирования профессиональных компетентностей будущих врачей в процессе естественнонаучной подготовки в медицинских высших учебных заведениях.

Уточнено сущностное содержание понятия «профессиональные компетентности будущих врачей». Разработанная и теоретически обоснованная структура профессиональных компетентностей будущих врачей. Предложенная структура профессиональных компетентностей будущих врачей включает пять групп компетентностей (ценностно-мотивационные; когнитивные; праксеологические; личностно-профессиональные; субъектные), их компоненты и составляющие этих компонентов.

Выявлена специфика процесса естественнонаучной подготовки будущих врачей в медицинских вузах. Установлены пути совершенствования ее содержания, форм, методов и средств.

Определены критерии, показатели и уровни сформированности профессиональных компетентностей будущих врачей в процессе естественнонаучной подготовки.

Раскрыта сущность понятия «педагогические условия», определены и теоретически обоснованы педагогические условия формирования профессиональных компетентностей будущих врачей в процессе естественнонаучной подготовки (развитие профессиональной среды; актуализация профессионального потенциала естественнонаучной подготовки; направленность учебно-познавательной и научной деятельности студентов на формирование профессиональных компетентностей).

Процесс развития профессиональной среды кафедр естественнонаучного цикла – это организованный, целенаправленный процесс построения среды для решения заданий формирования профессиональных компетентностей будущих врачей.

Актуализация профессионального потенциала естественнонаучной подготовки осуществляется путем создания методики преподавания естественнонаучных дисциплин на основании их взаимосвязи с профессиональными дисциплинами, комплексных работ для самостоятельной работы на междисциплинарной основе, а также организации различных видов внеаудиторной работы направленной на исследование проблем диагностического, терапевтического и профилактического характера.

Педагогическое условие, относительно направленности учебно-познавательной и научной деятельности студентов на формирование профессиональных компетентностей, реализуется благодаря преподавателю,

который влияет на личность студента, как на будущего субъекта профессиональной деятельности.

Дальнейшее развитие получили теоретические положения по формированию профессиональных компетентностей будущих врачей в процессе естественнонаучной подготовки.

Экспериментально проверена эффективность педагогических условий формирования профессиональных компетентностей будущих врачей в процессе естественнонаучной подготовки. Статистическая значимость полученных результатов исследования подтверждена с помощью критерия Пирсона.

Материалы исследования могут быть использованы при разработке учебно-методического обеспечения естественнонаучных и специальных дисциплин для совершенствования профессиональной подготовки будущих врачей в высшей школе.

Ключевые слова: будущий врач, профессиональные компетентности, естественнонаучная подготовка, педагогические условия, профессиональная среда.

Makarenko V.I. The formation of future doctors` professional competence in the process of natural scientific training. – Manuscript.

The scientific thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University. – Kropyvnytskyi, 2017.

The essential content of the concept "professional competence of future doctors" is specified. The structure of professional competencies of future doctors which includes five groups of competences (value-motivational, cognitive, praxeological, person-professional, subjective) has been developed and theoretically substantiated.

The specifics of the process of natural scientific training of future doctors in medical universities have been clarified. The ways of improving its content, forms, methods and means are discovered.

The criteria, indicators and levels of the formation of professional competencies of future doctors in the process of natural science training are determined.

The pedagogical conditions for the formation of professional competencies of future physicians in the process of natural science training (professional environment development, actualization of the professional potential of science and education, the orientation of students' educational, cognitive and scientific activities to the formation of professional competencies) have been determined and theoretically substantiated.

The effectiveness of pedagogical conditions for the formation of future doctors` professional competence in the process of natural scientific training in a higher educational institution are experimentally tested.

Key words: future doctor, professional competence, natural science training, pedagogical conditions, professional environment.

**СВІДОЦТВО ПРО ВНЕСЕННЯ СУБ'ЄКТА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ
ДО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ВИДАВЦІВ, ВИГОТІВНИКІВ
І РОЗПОВСЮДЖУВАЧІВ ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ**

Серія ДК № 1537 від 22.10.2003 р.

Підп. до друку 02.08.2017 р. Формат 60×90/16. Папір офсет.
Друк різнограф. Ум. др. арк. 0,9. Тираж 100. Зам. № 8614.

*РЕДАКЦІЙНО–ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
25006, Кіровоград, вул. Шевченка, 1.
Тел.: (0522) 24–59–84.
Факс.: (0522) 24–85–44.
E-Mail: mails@kspu.kr.ua*

